

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle
stv@eduskunta.fi

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan kirjallinen lausuntopyyntö

HE 126/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lakien muuttamisesta

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lakien muuttamisesta.

Lakiesityksen keskeiset ehdotukset

Esityksen mukaan yleisen asumistuen määräytymisperusteisiin palautettaisiin varallisuusharkinta ja asumistuessa huomioon otettavia enimmäisasumismenoja koskevaa kuntaryhmitystä tarkistettaisiin. Yrittäjän tuloja koskevaa säännöstä täsmennettäisiin.

Eläkkeensaajan asumistuen määräytymisperusteita muutetaan vastaavasti ja omaisuuden ja tulojen vaikutusta kiristettäisiin. Lisäksi tehtäisiin joitain teknisluontoisia täsmennyksiä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025.

Ehdotetut muutokset yleiseen asumistukeen

Sinänsä varallisuusharkinnan palauttaminen yleiseen asumistukeen on julkisen talouden nykyisessä tilanteessa ymmärrettävää. Toisaalta lakiesityksen vaikutusarvioiden valossa huolestuttavaa on se, ettei esityksessä ehdotettujen muutosten vaikutuksia pystytä erityisen hyvin arvioimaan ja varallisuusharkinta lisää tuen myöntämiseen liittyvää byrokratiatyötä sekä tuen tason ennakoitavuutta.

Kannatettavaa on, että yrittäjien tulojen huomioimiseen ehdotetaan muutosta. Nykyinen tilanne, jossa tosiasiallisesti hyvinkin hyvätuloinen yrittäjä on voinut saada yleistä asumistukea, on kestämaton. Esityksen mukaan muutoksella pyritään

puuttumaan kuitenkin vain yksittäisiin räikeisiin tapauksiin. **Epäselväksi jää, miksi vain yksittäiset räikeät tapaukset halutaan poissulkea, eikä koko järjestelmää systematisoida myös yrittäjätulojen osalta.** Epäselvää on myös se, miksi asetettu tavoite toteutuu vasta silloin, kun muista lähteistä saatavilla olevan tiedon perusteella, tulot olisivat vähintään kaksinkertaiset vahvistettuun työtuloon verrattuna, ennen kuin niillä olisi vaikutusta yleisessä asumistuessa tehtävään harkintaan.

Ehdotettu kuntaryhmämuutos vaikuttaa melko kiireiseltä, vaikka siirto sinänsä voi olla kannatettava, jos pidemmällä aikavälillä näyttää siltä, että joidenkin kuntien osalta nykyinen kuntaryhmä on ollut väärä. Toisaalta nykyisenkaltaisen kuntaryhmiin perustuva sääntely tuntuu osin kokonaan vanhentuneelta ja digiaikana tarpeettoman joustamattomalta. Ehdotetulla muutoksella on lisäksi melko suuri toimeentulotuen tarvetta lisäävä vaikutus. 5500 ruokakunnalla toimeentulotuen tarve kasvaisi ja lisäksi toimeentulotuen varaan putoaisi arvion mukaan 200 uutta ruokakuntaa. **Toimeentulotuen kiinnittävän ja syrjäyttävän vaikutuksen vuoksi sellaisia muutoksia, jotka johtavat toimeentulotuen tarpeen lisääntymiseen, ei voi pitää kannatettavina.** Lisäksi toivottavaa olisi, että esityksissä aina systemaattisesti kerrotaisiin, mistä toimeentulotuen lajista on kysymys.

Kokonaisuutena asumisen yksilö- tai perhekohtaisiin tukiin on tehty lyhyessä ajassa niin paljon muutoksia erillisinä pistemäisinä lakiesityksinä, että tosiasiallisiin julkisen talouden säästöihin tai saajakotitalouksien kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin johtavia muutoksia ei pystytä enää mitenkään erittelemään, jolloin järjestelmän myöhempi kokonaisehittäminen vaikeutuu. Yhteiskunnassa on nyt jo monia hiljaisia signaaleja siitä, että niin yleisen asumistuen kuin muiden sosiaaliturvaan kohdistuvien säästöjen kerrannaisvaikutuksilla on vaikutuksia esimerkiksi häättöjen lukumäärän kasvuun tai eri toimeentulotukilajien saajakotitalouksien määrän kasvuun. **Köyhyyden lisääntyminen on huolestuttavaa ja voi aiheuttaa erittäin merkittäviä lisäkustannuksia tulevaisuudessa esimerkiksi sote-palvelutarpeen kasvuna.**

Ehdotetut muutokset eläkkeensaajan asumistukeen

Eläkkeensaajan asumistuen osalta hallituksen esityksessä on todettu toimien kohdistuvan tuensaajiin, joilla on varallisuutta ja tuloja enemmän kuin vähimmäiseläke. Vähimmäismääräisenä sosiaaliturvaetuutena todetaan takuueläke. **Käytännössä kuitenkin lisäomavastuuprosenttiin ehdotettu muutos kohdistuu lähes kaikkiin eläkkeensaajan asumistuen saajiin, vaikka muutos onkin sitä suurempi, mitä suuremmat eläkkeensaajan tulot ovat.** Tämä johtuu siitä, että lisäomavastuun rajaa ei ole sidottu täysimääräisen takuueläkkeen määrään. Esityksessä myös todetaan, että palveluasunnoissa asuvilla eläkkeensaajan asumistukea saavilla eläkeläisillä on keskimääräistä useammin asumistuen määrässä huomioitavaa omaisuutta. Varallisuusharkinnan kiristämällä on siten suurempi vaikutus hyvinvointialueiden asiakasmaksukertymään kuin lisäomavastuuprosentin korottamisella.

Hyvinvointialueiden asiakasmaksutuottoon arvioidaan ehdotettujen muutosten vaikutuksesta kohdistuvan yhteensä 12,6 miljoonan euron vähennys, kun muutokset ovat täysimääräisesti voimassa vuonna 2027. Esityksestä tai talousarviosta ei selviä, miten em. vähennys tullaan kompensoimaan hyvinvointialueille. Yleisesti ottaen asiakasmaksut tarkistetaan vastaamaan esimerkiksi etuuksiin tulevia indeksikorotuksia yms. vuoden alussa. Kun tulotasoon syntyy tuloja alentavia muutoksia pitkin vuotta, asiakasmaksuja tulee tarkistaa välittömästi. Hyvinvointialueille ehdotetusta muutoksesta koituvat vaikutukset eivät tarkoitaakaan pelkästään asiakasmaksutuottojen menetystä, vaan muutosvaiheessa hyvinvointialueilla joudutaan tekemään todennäköisesti kymmeniä tuhansia ylimääräisiä asiakasmaksupäätöksiä eläkkeensaajan asumistuen pienentyessä. **Tätä hyvinvointialueiden muutosvaiheen lisäresurssitarvetta esityksen vaikutusarvioissa ei ole tunnistettu.**

Lopuksi

Sosiaalietuuksiin tai -avustuksiin tehtyjen muutosesitysten osalta vaikuttaa osin sattumanvaraiselta, miten hyvinvointialueilta tai niitä edustavilta tahoilta pyydetään esitysten valmisteluvaiheessa lausuntoja. Kansalaisten kannalta etuus- ja palvelujärjestelmän yhteensovittaminen ovat kuitenkin pitkälti sidoksissa toisiinsa ja lisäksi lähes kaikista etuusmuutoksista syntyy vaikutuksia myös niin sosiaali- kuin terveydenhuollon palvelujen toimeenpanoon kuin esimerkiksi asiakasmaksutuottoihin, kuten tässä esityksessä.

Vuosien 2024 ja 2025 sosiaaliturvamuutoksista on tehty erilliset kokonaisvaikutusarviot siitä, miten ne kohdistuvat ja kertautuvat eri kotitaloustyypeissä tai asiakaskohderyhmissä. **Kokonaisarviota siitä, miten nämä lukuisat muutokset vaikuttavat hyvinvointialueiden talouteen tai resurssitarpeeseen ei ole vastaavalla tavalla laadittu.** Silmiin pistävää on myös se, että useissa etuuslakiesityksissä niiden vaikutuksia hyvinvointialueiden toimintamenoihin ja resurssitarpeeseen ei ole arvioitu lainkaan tai mainitaan, ettei niitä ole pystytty arvioimaan tai arvio on kuitattu fraasilla vaikutukset ovat vähäisiä. Kun muutoksia on paljon, yhteisvaikutukset eivät enää ole vähäisiä ja uhkana on, etteivät hyvinvointialueet ole saamassa kompensatiota muutoksista niiden edellyttämällä tavalla, mikä heikentää hyvinvointialueiden taloutta entisestään. **Uudessa sote-palvelujen rahoitusrakenteessa yksittäisten lakiesitysten vaikutukset ja eri esitysten yhteisvaikutukset hyvinvointialueiden toimintaan ja palveluihin tulisi arvioida nykyistä paremmin ja vaikutukset kompensoida täysimääräisesti hyvinvointialueiden rahoituksessa.**

HYVIL

Ellen Vogt
erityisasiantuntija